

ATEINA BERNIUKAS

HAN KANG

Iš korėjiečių kalbos vertė
Martynas Šiaučiuonas-Kačinskas

Sofoklis

VILNIUS, 2023

Pratarmė

1980 m., apie kuriuos kalbama romane, žymi vienus skaudžiausių ir skausmingiausių įvykių Pietų Korėjos visuomenės kelyje į demokratiją. 1979-ųjų pabaigoje nužudytas diktatorius Pak Čonghi, valdęs šalį po karinio perversmo 1961 m. Jo valdymo metais Pietų Korėja iš karo nuniokotos ir vienos skurdžiausių trečiojo pasaulio šalių dėl staigios industrializacijos ir reformų virto viena pirmaujančių pasaulio ekonomikų (įvyko vadinamasis Hangango upės stebuklas), todėl buvęs prezidentas iki šiol yra gerbiamas ir palaikomas dalies gyventojų. Tačiau tie du dešimtmečiai pasižymėjo ir nemažais žmogaus teisių pažeidimais, spaudos cenzūra, dėl to Pietų Korėja buvo nuolat kritikuojama tarptautinės bendruomenės. Pak Čonghi netgi išleido naują konstituciją, kuria pasiskelbė faktišku šalies diktatoriumi. Dėl nesibaigiančių protestų ir demonstracijų jo valdymo pabaigoje šalyje įvesta karinė padėtis.

Tačiau prezidento nužudymas nereiškė demokratijos pergalės. Į jo vietą po dar vieno karinio perversmo stojo Pak Čonghi favoritas Čon Duhvanas su savo ambicijomis ir nuostatomis, kaip reikėtų valdyti žmones. Pasinaudodamas gandais apie šnipus, infiltruotus iš Šiaurės Korėjos, jis visoje šalyje įvedė karinę padėtį, uždarė visus universitetus, uždraudė bet kokią politinę veiklą, dar labiau sumažino ir taip ribotą spaudos laisvę. Prie studentų demonstracijų Gvangdžu mieste prisijungė tie, kuriems stebuklinga šalies

industrializacija reiškė sekinantį darbą sveikatai pavojingomis sąlygomis. Malšinti protestų pasiūstos oro desanto pajėgos, tačiau jų žiaurumas ir brutalumas prieš beginklius žmones paskatino tik dar didesnę miestiečių pasipriešinimą. Pasitraukus armijai, jie kuriam laikui perėmė miesto valdžią.

Po beveik 10 dienų besitęsios Gvangdžu autonomijos sukilimas buvo žiauriai numalšintas įvedus armiją. Savo brutalumą, vėliau sekusias represijas ir sukilėlių kankinimus armijos vadai ir eiliniai kareiviai savotiškai teisino žmonėms klijuodami „komunistų“, „raudonųjų“ etiketes. Per sukilimą miestas buvo visiškai izoliuotas nuo likusio pasaulio, vėliau tai buvo pavadinta maištu prieš valstybę ir organizatoriai nuteisti mirties bausme ar įkalinimu iki gyvos galvos.

Sukilimas iš naujo įvertintas 1988 m., prasidėjus demokratijos procesams. 1997 m. pirmą kartą oficialiai pagerbtos jo aukos, tačiau tikslus jų skaičius iki šiol nėra žinomas – skirtingi šaltiniai pateikia skirtingus duomenis. Patys Pietų Korėjos gyventojai iki šiol, kalbėdami apie 1980-ųjų įvykius Gvangdžu, sako: „Valstybė žudė savo piliečius.“

Nors Han Kang šiame romane kalba apie konkrečius įvykius, vykčius konkrečioje vietovėje konkrečiu metu, remiasi liudininčių prisiminimais, tačiau į patį Gvangdžu sukilimą bando pažvelgti iš platesnės, bendražmogiškos perspektyvos. Trumpam užsimindama, tačiau nedetalizuodama panašių žiaurumų, vykusių skirtingose pasaulio vietose skirtingais istoriniais laikotarpiais, rašytoja iškelia nuo pat žmonijos pradžios kamuojantį klausimą: kas yra žmogus? Jis geranoriška ar piktavališka esybė? Tad nors didžioji dalis romane aprašomų įvykių nutiko daugiau nei prieš 40 metų, rodos, kitoje pasaulio pusėje, tačiau, ypač dabartinių įvykių kontekste, romano tema turėtų būti aktuali ir Lietuvos skaitytojui.

Knygos vertėjas Martynas Šiaučiušas-Kačinskas

Jaunas paukštukas

Atrodo, kad lis.

Tu murmi.

Ką reikės daryti, jei tikrai prapliups lyti?

Įkypai primerkęs akis, akylai stebi ginkmedžius priešais dočongą¹. Tarsi tarp linguojančių šakų netikėtai būtų pasirodęs pats vėjas. Tarsi ore slypėję lietaus lašai vienu metu būtų iššokę ir sužėrėję lyg permatomi brangakmeniai, slysdami tuščia erdve.

Bandai išplėsti akis. Medžių siluetai matyti aiškiau nei tada, kai akys buvo primerktos. Galbūt kada nors reikės įsigyti akinius? Priešais iškyla keturkampius kaštoninius raginius akinius nešiojančio antrojo brolio papurtęs veidas, bet vėl nublinksta, persipynęs su šūksniais ir plojimais, sklindančiais nuo fontano. Brolis sakydavo, kad vasaromis akiniai vis slysta nosimi, žiemą, kiekvieną kartą įėjus vidun, stiklai aprasoja, todėl nieko nematyti. Ar nebūtų galima jų nenešioti, nes regėjimas daugiau neblogėja?

Paklausyk, kol kalbu gražiuoju. Tučtuojau grįžk namo.

¹ Provincijos valdžios rūmai, šiuo atveju Pietų Džolos provincijos valdžios rūmai. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

Papurtai galvą, bandydamas nusikratyti rimtai įpykusio antrojo brolio balso. Mikrofoną sučiupusios jaunos moters aiškus ir aukštas balsas sklinda iš garsiakalbio priešais fontaną. Nuo laiptų, vedančių į Sangmugvaną¹, ant kurių tu tupi, jo nematyti. Norint bent iš tolo pažvelgti į atminimo ceremoniją, pastatą reikia apeiti iš dešinės. Bet taip nedarai, pastatai ausis, bandydamas išgirsti moters tariamus žodžius.

Gerbiamieji ir gerbiamosios, mūsų visų mylimi miestiečiai ir miestietės, kurie buvo pašarvoti Raudonojo Kryžiaus liginėje, dabar atkeliauja čia.

Suskamba moters užvesta „Eguka“². Tūkstančių žmonių balsai persidengia tarsi tūkstančių metrų aukščio pagoda ir užgožia moterį. Ir tu tyliai giedi tą melodiją – ji prasideda labai sunkiai, tačiau pačioje kulminacijoje viską nušluoja.

Kiek bus mirusiųjų, kuriuos šiandien atgabena iš Raudonojo Kryžiaus liginės? Kai ryte paklausei, hiongas³ Džinsu trumpai atsakė. Turėtų būti apie trisdešimt. Kai tos sunkiai traukiamos „Egukos“ priedainis vėl pakils tarsi blanki pagoda ir vėl viską užgoš, trisdešimt karstų vienas po kito bus iškrauti iš sunkvežimio. Juos padės šalia dvidešimt aštuonių karstų, kuriuos iš Sangmugvano ryte kartu su hiongais nunešei iki fontano.

Iš aštuoniasdešimt trijų karstų, stovėjusių viduje, dvidešimt šeši dar nebuvo pagerbti per bendrą ceremoniją, vakar vakare atėjus dviem šeimoms ir atpažinus mirusiuosius, velioniai buvo skubiai pašarvoti, tad karstų iš viso dvidešimt aštuoni.

¹ Pastatas, kuriame yra sporto salė.

² Pažodžiui: daina apie meilę šaliai. Pietų Korėjos himno pavadinimas.

³ Vyresnysis brolis vyrui. Korėjoje įprasta vyresnius draugus ar pažįstamus, tos pačios kartos vyresnius giminaičius vadinti vyresniaisiais broliais ir seserimis.

Registre įrašęs jų vardus ir karsto numerį, dideliuose skliausteliuose pridėjai sąrašo pavadinimą – Trečioji bendra pagerbimo ceremonija. Nes hiongas Džinsu labai prašė viską tiksliai suregistruoti, kad kitoje ceremonijoje neatsirastų tie patys karstai. Norėjai bent šį kartą joje dalyvauti, tačiau tau buvo liepta pasilikti Sangmugvane.

Per tą laiką kas nors gali ateiti. Būk ten.

Visi kartu dirbė hiongai ir nunos¹ nuėjo į ceremoniją. Keletą naktų budėję velionių artimieji kairėje prisisegę juodus kaspinus lėtai sekė paskui karstus tarsi smėlio ar skudurų prikimštos kaliausės. Kai iki pat galo buvusi nuna Insukė tau pasakė, kad viskas gerai, ir liepė greičiau eiti, šiek tiek pasimatė ant viršaus užaugęs dantis. Dėl to danties, net tada, kai ji šypsosi nejaukiai ar jausdamasi blogai, atrodo, kad šiek tiek tyčiojasi.

Tada pažiūrėsiu tik pradžią ir kaipmat ateisiu.

Likęs vienas, atsisėdai ant laiptų prie įėjimo į Sangmugvano durų. Ant kelių pasidėjai juodu popieriumi aplenkta registrą. Per dangaus spalvos mokyklinės uniformos kelnes jautei šaltus cementinius laiptus. Iki galo užsisagstei karinę uniformą, užsimestą ant mokyklinės, ir ant krūtinės susikryžiausiai rankas.

*Kur kinrožės žydi, o nuostabiausi kalnai ir upės tęsiasi
tris tūkstančius ri².*

Trauki iš paskos, bet sustoji. Kai tik pabandei pakartoti frazę „nuostabiausi kalnai ir upės“, prieš akis iškyla ženklas „rio“,

¹ Vyresnioji sesuo vyrui.

² Ilgio vienetas, apie 393 metrus.

kuri mokeisi per hieroglifų pamoką. Daugybė brūkšnelių, dabar nesi tikras, ar galėtum jį teisingai parašyti. Ar tai kalnai ir upės, kur žydi gražios gėlės, o gal jie patys tokie gražūs kaip gėlės? Hieroglifą užgožia piliarožės, kurios vasarą kiemo gale šauna į dangų, užauga aukštesnės už tave. Ilgi ir tiesūs stiebai, ant kurių kekėmis skleidžiasi balti žiedai, primenantys medžiagines lėkštes. Bandydamas geriau viską prisiminti, užsimerki. Šiek tiek prasimerkus, priešais dočongą augantys ginkmedžiai vis taip pat linguoja vėjyje. Iki šiol dar nė vienas lietaus lašas pro tą vėją neištiško.

*

Nors „Eguka“ baigėsi, tačiau karstai, rodos, vis dar nesutvarkyti. Pro minios triukšmą blankiai girdėti raudojimas. Galbūt norėdama užtempti laiką, mikrofoną laikanti moteris šį kartą bando dainuoti „Arirangą“¹.

*Iškeliavai mane pametęs,
Bet kojas pakirto, nė dešimties ri tau nenuėjus.*

Kai raudos padažnėja, moteris kalba.

Tylos minute pagerbkime anksčiau išėjusiuosius.

Tą akimirką, kai tūkstančių žmonių keltas šurmulys vienu metu nutyla, nustembi dėl netikėtai stojusios tykumos. Užtu pagerbęs tylos minute, atsistoji. Prie šono prisispaudęs registrą, užlipi laiptais pravertų Sangmugvano durų link. Iš kelnų kišenės išsitrauki ir užsidedi kaukę.

¹ Visame Korėjos pusiasalyje žinoma liaudies daina.

Iš žvakių jokios naudos.

Kęsdamas tvaiką, įeini į salę. Apsiniaukę, todėl viduje atrodo, lyg būtų pavakarys. Prie durų tvarkingai sudėti karstai po pagerbimo ceremonijos, trisdešimt dviejų žmonių kūnai, kurių negalėjo pašarvoti, nes vis dar neatsirado artimieji, guli po didžiuliu langu, susukti į baltas medvilnines drobes. Į tuščius gaviųjų gėrimų butelius sustatytos žvakės ramiai dega šalia jų veidų.

Nueini iki pat salės galo. Matai pailgus septynių kūnų, paguldytų kampe, siluetus. Visiškai uždengti baltomis drobėmis, iki pat viršugalvio, veidus trumpam parodo tik tiems, kurie ateina ieškoti jaunų moterų ar vaikų. Kadangi vaizdas be galo žiaurus.

Kūno pačiame gale būklė pati prasčiausia. Kai pirmą kartą pamatei, tai buvo mažytė moteris, galbūt dar paauglė, o gal vos perkopusi dvidešimtmetį, tačiau kūnas irdamas taip išpurto, kad dabar primena suaugusį vyrą. Kiekvieną kartą, kai pakeli drobę, norėdamas parodyti veidą žmonėms, ieškantiems dukters ar sesers, išsigąsti, išvydęs, kaip greitai kūnas yra. Ant jos kaktos, kairės akies, skruosto, smakro, kairės krūtinės pusės, kur matyti mėsa, taip pat šono likusios žaizdos, durta keletą kartų. Kairė galvos pusė giliai įdubusi, lyg būtų trenkta kuoka, baltuoja smegenys. Į akis krintančios šios žaizdos ėmė irti pačios pirmos. Vėliau – mėlynės. Ant kojų pirštų bespalviu laku nudažytais nagais žaizdų nebuvo, todėl jie gražūs, tačiau, laikui bėgant, išpurto ir pajuodo tarsi imbiero šaknys. Blauzdas siekęs taškuotas klostuotas sijonas dabar nebedengia ištinusių kelių.

Grįžti prie durų. Iš dėžės po stalu paimi naują žvakę ir vėl prieini prie kūnų kampe. Prie galvūgalyje plazdančios liepsnos

palenki naujos žvakės dagtį. Kai šis užsidega, užputi beveik sudegusį žvakigalį, atsargiai, kad nenusidegintum, iš stiklinio butelio jį ištrauki, tada įstatai naują žvakę.

Viena ranka laikydamas vis dar karštą žvakigalį, žemai pasilenki. Kęsdamas lavono tvaiką – rodos, iš nosies tuoj ims bėgti kraujas, – žiūri į liepsną. Blyksi beveik permatomos ugnelės, stelbiančios blogą kvapą. Jos šiltai virpčioja, tarsi užburdamos akis. Žvelgi į jų apsuptą mėlyną liepsną, kuri virpa tarsi maža širdis ar obuolio sėklytė, apgaubdama dagtį.

Daugiau nebegalėdamas pakęsti kvapo, atsitiesi. Kai apžvelgi tamsią salę, tave stebi prie mirusiųjų galvų plazdančios liepsnos, visos kaip viena primenančios ramius vyzdžius.

Kur nukeliauja siela, kai kūnas miršta? Netikėtai pagalvoji. Kiek ilgai būna prie savo kūno?

Tikrindamas, ar daugiau nėra žvakigalių, kuriuos reikėtų pakeisti, eini durų link.

Kai gyvas žmogus žiūri į mirusį, galbūt ir siela šalimais žvelgia į savo veidą?

Prieš pat išeidamas iš salės, atsisuki. Sielų niekur nematyti. Tėra ramiai gulintys kūnai ir nepakenčiamas lavonų tvaikas.

*

Pradžioje šie žmonės gulėjo ne Sangmugvane, o Gyventojų aptarnavimo skyriaus koridoriuje, pagrindiniame dočongo pastate. Abejingai žiūrėjai, kaip Spyro mergaičių gimnazijos vasarinę uniformą plačia apykakle vilkinti nuna su bendramžėmis kasdieniais drabužiais drėgnu rankšluosčiu prausia kruvinus veidus, iš visų jėgų lenkia rankas ir prispaudžia jas prie šonų.